

Kristian Novak, Ivor Martinić

Cigan, ampak najlepši

Hrvaško narodno gledališče Zagreb

Velika dvorana SNG Maribor, 11. 1. 2019 ob 19.30 (Gostovanje HNK Zagreb)

Mladi Rom Sandokan Ignac, kratko Sandi, se zaljubi v Medžimurko Mileno, domačinko iz sosednje vasi Sabolščak. Ločenka v poznih štiridesetih, krivično odpuščena iz službe, se je vrnila v rojstno hišo, kjer sedaj skrbi za svojeglavega dedka. Nuzat, Kurd iz Mosula, zapusti družino in državo, ki jo je zajela vojna, v iskanju obljubljenega življenja v Calaisu. Plančića, PR-ovca z zagrebške policijske uprave, so poslali na teren, da prikrije umor, ki bi lahko eksplodiral v nasilje in velik politični škandal. Veteran osamosvojitvene vojne vzdržuje krhek mir v vasi, policist v zatonu kariere pa je obseden z vizijami kot v apokaliptični TV-seriji Leftovers.

Protagonisti briljantnega Novakovega romana sestavljajo neverjetno galerijo likov, ki jih prepoznamo iz strahov današnjega časa in so okvirjeni v mojstrsko tkanje zgodbe. Ti izraziti antijunaki niso tipizirani predstavniki svoje etnične ali socialne skupine, temveč so plemeniti marginalci, ki s svojim obnašanjem odstopajo od stereotipa ter na empatičen način rušijo predsodke. Zgodbe se ločujejo in na koncu združijo ob krvavem umoru. Razkošna naracija zajema pripovedovane biografije štirih kulturoloških krogov. Novakov roman je precizna socialna in emotivna topografija identitete: osrednja panonsko provincialna, druga romska iz istega okolja, tretjo predstavlja državni uslužbenec iz Zagreba, četrta pa je kurdsko-begunska. Romanu daje enormen scenski potencial predvsem razkošen avtorjev stil, zgrajen z elementi kriminalke, melodrame, dokumentarnega materiala, socialne drame, popularne (sub)kulture, tudi romske – 'najlepša' od romskih pesmi posodi naslov romanu.

Dramatizacija romana je delo Ivorja Martinića, enega najbolj opaznih hrvaških dramatikov, čigar teksti osvajajo svetovne odre.

Uvodni prizor nas je presenetil – nismo pričakovali glasnih strelov. Začetek je deloval kot nekakšen 'tizer', potenciran z uporabo zavese, ki je zastrla pogled v dogajanje, nas pretresel in učinkovito pritegnil našo pozornost. Celotna predstava je delovala filmsko, v širokem zamahu, s številnimi prostorskimi in časovnimi preskoki, ki so se nam zdeli jasni in razumljivi.

Predstava nam je odpirala sledeče teme:

- **Odnos do Romov in beguncev.** Tema je jasno vpeljana v prizoru pri frizerju, ko je Japica nagnal Rome, potem ko so mu obnovili hišo. Opazili smo, da se položaj Romov prikazuje tudi v nasprotni smeri (odnos Romov do Hrvatov) in se izmika posploševanju v prikazu odnosov znotraj njihove skupnosti.
- **Vključitev posameznika v družbo – inkluzija in integracija.** To tematiko smo zapazili predvsem v prizoru rojstnodnevne zabave in v ponazoritvi Sandijevega šolanja.
- **Policija kot podaljšek politične oblasti.** To smo prepoznali v prizorih soočenja policije z mediji in v nasilnem prizoru izsiljenega priznanja umora od nedolžnega begunca.
- **Manipulacija medijev.** V prizorih s policijo, predvsem kot strah za lastno javno podobo in posledični vpliv na njihovo pozicijo moči.
- **Nesrečna ljubezen.** Asociira na tragedijo o Romeu in Juliji, gre le za drugačno obliko družbene nesprejemljivosti: starost, kulturni okvir, poreklo. Milena nas je navdušila predvsem v 'tihih' prizorih, čutili smo skupaj z njo. Za nas je Milena 'nosila čustva', Sandi pa ji je 'pozorno sledil'.

- **Vaški elitizem.** Poseben, nedotakljiv položaj Hamrovih (t. i. branitelj).
- **Pasivnost družbe v odnosu do resnice.** Najbolje se kaže v prizoru, kjer ljudje molče strmijo v skonstruirano lažno resnico.
- **Pomoč v stiski.** Predvsem žensko zavezništvo.
- **Okoriščanje s človeško stisko.** Posel družine Hamer.
- **Podrejanje nasilni avtoriteti.** Pretresel nas je prizor, kjer policist iz prevajalca nasilno izsili lažno priznanje – ta se kljub začetnemu uporju v strahu pred nasiljem vda.
- **Legende in miti.** Japica se oklepa mitskega sveta kot možnosti razlage realnosti (npr. čopleki).

Posebej intenzivno smo polemizirali o štirih vprašanih:

- vrtljivi oder
- goske
- igralska interpretacija dveh mladih Romov
- golota

Davorin: »Zanimiv mi je vrtljivi oder. Zagotovo ni imel samo estetske funkcije, zato iščem simbolno vrednost vrtenja.«

Julija: »Goske so na odru zanimive, ker so nepredvidljive. Predstavljajo nekaj domačnega.« (Tudi Tii.)

Janja: »Goske so me motile, ko so se začele glasno oglašati. Prav tako so se mi smilile, zdele so se mi vidno prestrašene.«

Davorin: »Sprušujem se, ali je agresivnost Tompa in Mirze v predstavi namerna. Šla sta mi na živce. Sprušujem se, ali je režiser to hotel v meni zbuditi.«

Golota nam je simbolizirala skrajni obup in praznino. Janji se golota ne zdi potrebna. Juliji se.

Všeč nam je bilo, na kakšen način je naslov romana (in predstave) povezan s pesmijo *Ciganin, ali najljepši*. Zdi se nam, da pesem prestavlja romsko kulturo skozi sistem pozitivnih vrednot, v nas zbudi naklonjenost. Navdušila nas je mističnost predstave, ki se je odražala v prizorih med življenjem in smrtjo. Janji je bila všeč dramatizacija. Zdelo se ji je kot pajkova mreža.

V drugem delu predstave se nam je zgodba končno začela povezovati. Pred ogledom predstave nismo prebrali romana, ki – žal – še ni preveden v slovenščino. Ves prvi del nam je deloval kot ena sama dolga dispozicija.

Scenografija je služila menjavanju dogajalnih prostorov. Delovala je preprosto, kot hiša v romskem naselju. Bila je izjemno realistična v materialu in strukturi.

Kostumografija je bila realna, vsakdanja oblačila so nosila pomen družbene slojevitosti.

Svetloba je imela izjemno pomembno vlogo v zadnjem prizoru prvega in drugega dela. Bila je nosilka dnevnega časa in mističnega prostora. Svetloba je prav tako razbijala realističnost scenografije.

Mistični deli predstave so nas najbolj vznemirili. Prizori med Japico in pokojnim Sandijem so bili ravno dovolj nerazumljivi, da smo jih interpretirali kot srečanje zavesti in nezavednega. Ti prizori so nam sporočali, da smo včasih sami sebi v ključnih trenutkih največja ovira.

Davorin

Predstava je že takoj na začetku pritegnila vso našo pozornost, saj nas je namesto počasnega uvajanja takoj šokirala s streli. Vizualna podoba predstave je bila zelo zanimiva, sploh zaradi vrtljivega odra in realistične scenografije. Zelo mi je bilo všeč, da se dotika tabuiziranih tem, ki to več niso, saj so sestavni del našega življenja, četudi kdaj prikazane kot 'sporne'. Pritegnilo me je nenehno poigravanje z mistiko in nadnaravnim. S tem mislim na čopleke, lik Japice, sanje, ki jih je imel Sandi o pajku in smrti ter na sporazumevanje beguncev z domačimi, z domom.

Pretresel me je boj posameznika z družbo: Milena je bila označena kot razdiralka družbe, ko je vanjo pripeljala 'izmeček'. Prav tako me je prizadela tudi koruptivnost v organih družbe, sploh 'varuhov reda'. Predstava je izrazito družbeno kritična, a so teme predstavljene skozi osebne zgodbe, ki se jih zlahka spregleda kot družbeno relevantne.

Janja

V petek zvečer gre večina naših vrstnikov v klube, mi pa smo tokrat šli v SNG na gostujočo predstavo HNK Zagreb. *Cigan, ampak najlepši* je približno tri ure dolga predstava, ki z živostjo in širino precej spominja na kako popularno Netflix-ovo serijo. Še kako aktualna tematika o Romih, beguncih, medijih, policiji itd. je predstavljena skozi ljubezensko zgodbo ločenke Milene in pol mlajšega Roma Sandija. V predstavi ni bilo elementa, ki me ne bi prepričal, pa naj so to kostumografija, scenografija, igra, glasba ... ali zgodba. Scena sicer deluje preprosto, kot tipična medžimurska hiška, vendar je izjemno premišljena. Zgodba je ves čas razumljiva, četudi si dogodki ne sledijo kronološko, kar me je še bolj prevzelo. Edino prepuščeno moji osebni razlagi so bili 'čopleki' in Sandijeva smrt s prisposodbo pajkove mreže. Preprosto prevzeta sem bila.

Tia

Predstava mi je posredovala nov vpogled na življenje Romov in njihove vsakodnevne bitke s predsodki okolice. Pritegnila me je že z uvodnimi trenutki, ko so se izza odra zaslišali streli, ki so mi še nekaj časa odzvanjali v ušesih in v meni prebudili zanimanje za vzroke tragičnega dogodka. Navdušil me je vrtljivi oder, ki je omogočal razumljivo spreminjanje časa in kraja, kostumi, ki so mi približali kulturo, in navsezadnje tudi

goske, ki so dodale provincialnost, 'podeželskost'. Glavna igralka sta vlogi Milene (Nina Violić) in Sandokana (Filip Vidović) uprizorila mojstrsko in tudi v prizorih brez besed predala ganljivo zgodbo o usodi nesprejete ljubezni in izobčenosti posameznika iz družbe. Prizori, ki so v prvem delu tekoče prehajali drug v drugega in razkrivali osebe ter dejanja, ki so vodila do tragičnega konca, so se v drugem delu povezali v celoto ter mi kot gledalki sprožili vprašanja o pravičnosti organov za državno varnost ter o našem sočutju, še posebej s človekom v stiski. Po ogledu sem največ časa namenila premišljevanju o mistični plati predstave, predvsem o Japici, simboliki pajkov in 'čoplekov', ki sem si jo v pogovoru po ogledu nekako razložila, a dvomim, da smo zajeli celotno bistvo. Pomemben je tudi jezik: čeprav sama zaradi nepoznavanja hrvaškega jezika nisem prepoznala narečja, se mi zdi odločitev, da se v predstavo vključi različne zvrsti jezika, zelo pogumna in učinkovita.

Povzetek

Zaradi simbolnega pomena meje med življenjem in smrtjo nas je impresionirala projekcija pajkove mreže. Po globljem premisleku smo ugotovili, da imajo vsi elementi predstave svoj povezan vsebinski smisel. Ob koncu nam je predstava pustila še razmislek o družbenih predsodkih, razgrnitvi družbenih svinjariji 'brez dlake na jeziku', koruptivnosti državnih organov in družbeni ter osebni zavesti in odgovornosti.

Zapisali: Davorin, Sara, Janja, Julija in Tia

Mentorica: Mateja Kokol

Uredila: Mojca Redjko